

Lausunto

11.08.2024

Asia: VN/10783/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteyspisteestä ja strategisten hankkeiden etusijasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

SAK kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu seuraavaa.

Hallituksen esitys kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteyspisteestä ja strategisten hankkeiden etusijasta toimeenpanee ja täydentää vastaavia EU:ssa säädettyjen asetusten toimeenpanoa. Tätä vasten esitetyt lainsäädännölliset muutokset ovat tarpeellisia EU-lainsäädännön toimeenpanemisen kannalta.

SAK pitää perustana olevaa EU-tasoista sääntelyä järkevänä, sillä se yhdenmukaistaa unionin käytäntöjä ja vähentää tuotantoketjuihin liittyviä riskejä. Unionikäytäntöjen yhtenäistäminen voi ehkäistä sitä, että unionivaltiot hakisivat kilpailuetua erilaisilla lupajärjestelyillä. Lisäksi luvitusprosessien yhdenmukaistaminen voi pitkällä aikavälillä helpottaa kansainvälisiä investointeja EU:ssa. Puolestaan unionissa tuotettujen kriittisten ja strategisten raaka-aineiden tuotannon ja kierrättämisen lisääminen voi parantaa kilpailua ja vähentää talouteen ja turvallisuuteen liittyviä riskejä, kun raaka-aineiden toimittajien määrä kasvaa. Näin riippuvuudet yksittäisistä suurista tuottajista kolmansissa maissa vähenee ja EU:n omavaraisuus vahvistuu.

Tarkemmin ottaen esitys säätäisi hankkeiden yhteyspisteestä sekä niiden tiedonsaantioikeudesta. SAK katsoo tämän perustelluksi. Jos yhden luokun periaatteen edistäminen otetaan annettuna, vallittu toimintatapa vaikuttaa nykyjärjestelmän puitteissa loogiselta. Tiedonsaannin ja määräaikojen seurannan on perusteltua kulkea käsi kädessä. Näin päätöksenteon valta ja vastuu kulkevat yhdessä ja prosessi voi muodostua selkeämmäksi luvanvaraisille investoinneille.

Kuten hallituksen esityksellä todetaan, muutos voi virtaviivaistaa luvitusprosesseja luvanhakijoille. Tällöin on mahdollista, että investointien tekeminen nopeutuu ja luvitusprosessi on ennakoitavampi,

mitä tukee myös keskitetty tiedonsaanto ja luvituksien etusijamenettely. Suomella on merkittävää taloudellista potentiaalia, jos Suomesta löydettyjä raaka-aineita saadaan joustavasti teolliseen käyttöön. Esimerkiksi vihreän ja digitaalisen siirtymän edellyttämä teknologia tarvitsee useita harvinaisia raaka-aineita, joita on löydetty Suomesta. Samalla olisi tärkeää, että kotimainen jalostusaste olisi korkea, eikä ympäristöön ja työoloihin liittyvistä vaatimuksista tingittä raaka-aineiden tuotannossa.

On kuitenkin huomattava, että järjestely Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toiminnasta yhteyspisteenä on väliaikainen. Tehtävän on tarkoitus siirtyä kansallisen lupa- ja valvontaviraston vastuulle, joiden toiminnan suunnitellaan käynnistyvän vuodesta 2026 alkaen. Vaikka välivaiheen voi nähdä pilottina, jolla kartoitetaan parhaita käytäntöjä ja kehityskohteita, siirtymävaihe voi muodostaa myös epäjatkuvuutta lupamenettelyihin. Jos tämä ensimmäinen pilottivaihe osoittautuu toimivaksi, perusteet mittavalle aluehallintouudistukselle muuttuvat tältä osin epäselviksi.

SAK suhtautuu laajempaan aluehallinnon muutokseen, johon lupa- ja valvontavirastojen perustaminenkin kuuluu, huomattavasti varauksellisemmin ja kriittisemmin, sillä tunnistamme uudistuksessa mahdollisten etujen lisäksi riskejä. Ylipäätään mittavien hallinnollisten uudistusten läpivieminen on erittäin vaikeaa ja riskialtista. Epäonnistuneen uudistuksen mahdollisuutta kasvattaa myös se, että samanaikaisesti hallintoon kohdistuu suurta säästöpainetta. Tällöin kehitystyö ja hallintoon kohdistuvat investoinnit uhkaavat jäädä jalkoihin ja lopputulos voi osoittautua alkuperäistä hallintoa heikommaksi. Ylipäätään nykyistä luvitusjärjestelmää tarkasteltaessa ja kehitettäessä tulisi pitää mielessä se, että luvitukseen osallistuvien viranomaisten henkilöstöresurssit ovat viime vuosina laskeneet radikaalisti, samalla kun työmäärä on kasvanut.

Puolestaan vaikutusarvioiden suhteen SAK suhtautuu epäileväisimmin ympäristö- ja taloudellisiin vaikutuksiin. Yrityksiin kohdistuvien vaikutusten arvio on epäselvä, vaikka onnistuessaan hallinnollinen taakka voikin laskea ja investointien nopeus kasvaa. Hallinnollisilla järjestelyillä voi siis olla konkreettisia myönteisiä vaikutuksia. Hallinnollisten muutosten vaikutuksia ei kuitenkaan pitäisi yliarvioida, esimerkiksi suhteessa viranomaisten resursseihin nähden.

Vaikka esimerkiksi vihreää ja digitaalista siirtymää tukevia investointeja on tarpeellista edistää, ei muiden investointien tekemiseen tulisi kohdistaa tarpeetonta räsitusta. Etusijamenettelyllä voi olla tämän suuntaisia vaikutuksia. Olennaista on, että hallinnollisten muutosten ohella kiinnitettäisiin huomiota luvitusprosessien riittäviin resursseihin, jotta investoiminen muuttuisi hallinnollisesti helpommaksi kautta linjan. Jos luvituksen resursointi on puutteellinen (jollakin luvitukseen osallistuvalla viranomaisella), muodostaa tämä puute pullonkaulaa koko luvitusprosessiin, koska tyypillisesti teolliset investoinnit edellyttävät useita eri lupia.

Hallituksen esityksellä kyllä tunnistetaan henkilöstöresurssien kasvava tarve, mutta se katsotaan hyvin maltillisesti 1 htv:n suuruiseksi. Lisäksi uusi henkilöstöresurssi kohdistuisi yksinomaan Pohjois-Suomen aluehallintovirastoon, vaikka sääntelyn paine kohdistuu myös muihin luvitukseen

osallistuviin viranomaisiin, kuten esityksessä sivutaan. Tarvittaessa henkilöstöresursseja pitäisi voida rohkeasti lisätä, jos yksi lisätyöntekijä ei osoittaudu riittäväksi lisäresursoinniksi. Luvituksiin kohdentuessa säästötoimet voivat aiheuttaa enemmän taloudellisia kustannuksia menetettyjen investointien muodossa, kuin mitä lyhytnäköinen säästö toimintamenoissa olisi. Vihreää siirtymää tukevia investointeja on suunnitteilla yleisimpien arvioiden mukaan useamman sadan miljardin edestä. Suomella ei ole varaa menettää mittavia investointeja luvitukseen osallistuvien viranomaisten puutteellisten resurssien vuoksi.

Ympäristövaikutusten osalta SAK on tyytyväinen, että voimassa olevasta ympäristösääntelystä ei ole tarkoitus joustaa. Kiinnitämme kuitenkin huomiota siihen, että esityksellä mahdollistettaisiin poikkeuksia YVA-arviointiin liittyvästä asiantuntijoiden kuulemisesta. Esityksellä todetaan, että ”kuulemisesta voitaisiin poiketa, jos se ei olisi mahdollista asetuksessa strategisten hankkeiden arviointimenettelyä koskevan päätöksen antamiselle asetetun määrän ajan puitteissa”. Jos luvitusprosessien resurssointi osoittautuu vajaaksi ja strategisten hankkeiden määrä kasvaa, myös poikkeustapausten määrä voisi kasvaa. Tämä voi mahdollisesti heikentää YVA-arviointien laatua, millä voi olla epäsuoria negatiivisia vaikutuksia, vaikka ympäristösääntelyä ei sinänsä kevennettäisi. SAK pitää tärkeänä, että Suomi pitää kiinni ympäristöpolitiikan tavoitteista.

Knuutila-Gauto Tatu
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry